

Калініченко Віталій
Чернівці, Україна
ORCID: 0000-0002-0808-1613

Пивоваров Сергій
Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-2303-4476

ЗНАХІДКИ МОНЕТ МОЛДАВСЬКОГО КНЯЗІВСТВА НА ЧОРНІВСЬКОМУ ГОРОДИЩІ

FINDINGS OF COINS OF THE PRINCIPALITY OF MOLDAVIA AT THE CHORNIVKA HILLFORT

Нумізматичні матеріали є важливим історичним джерелом для вивчення економічних зв'язків, товарно-грошових відносин, питань суспільно-політичного та соціального розвитку середньовічного населення України. У зв'язку з цим введення в науковий обіг нових даних про знахідки середньовічних монет не тільки доповнює джерельну базу та уточнює топографію поширення монетних номіналів на певних територіях, а й дає змогу реконструювати ступінь розвитку місцевого господарства і суттєво доповнює повідомлення нарративних джерел.

Одним із регіонів України, де виявлено значну кількість нумізматичних матеріалів доби середньовіччя, є територія межиріччя Верхнього Пруту та Середнього Дністра. Тут у скарбах та поодиноких знахідках виявлено сотні екземплярів середньовічних монет. Переважна їх більшість представлена карбуваннями королівств Чехії, Польщі, Литви, Угорщини, Іспанії, Нідерландів, численних німецьких князівств та інших держав³¹. Набагато менше зафіксовано тут знахідок нумізматичних пам'яток Молдавського князівства. Так, гроші господаря Петра I Мушата (1375 – 1391 рр.) трапилися в складі малодостовірних скарбів із Чернівців і Маморниці³². Їх поодинокі знахідки відомі в руїнах Цецинського замку та рештках житла на посаді літописного Василева³³. Гроші Стефана Великого (1457 – 1504 рр.) походять із скарбу в Новоселиці. На території с. Опришени був знайдений гріш Богдана III (1504 – 1517 рр.), а в с. Ошихліби – білоновий гріш Стефана IV (Стефаніци) (1517 – 1527 рр.). Із повідомлень дослідників другої половини XIX – XX ст. і усних розповідей колекціонерів та старожилів можна зробити висновок, що з території регіону походять ще декілька знахідок молдавських монет, які, на жаль, не були опубліковані чи паспортизовані.

Саме тому кожна нова знахідка молдавської монети на території межиріччя Верхнього Пруту та Середнього Дністра викликає підвищений інтерес. Знахідка викликає посилену увагу в тих випадках, коли знайдена монета та її

³¹ Бирня П.П., Руссев Н.Д. Монеты средневековой Молдавии (Историко-нумизматические очерки). *Stratum plus*. 1999. № 6. С. 202–203; Нудельман А.А. К вопросу о составе денежного обращения в Молдове в XIV – начале XVII вв. (по материалам кладов). *Карпато-Дунайские земли в средние века*. Кишинев: Штиинца, 1974. С. 177–179; Пивоваров С.В. Нумізматичні пам'ятки середньовіччя на території Північної Буковини. *Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнографії*. Чернівці: Рута, 1996. Вип. 1. С. 194–215; Пивоваров С.В. Середньовічні нумізматичні матеріали в археологічних комплексах Буковини. *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наукових праць. Чернівці: Рута, 2003. Вип. 173–174. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. С. 171–182.

³² Бирня П.П., Руссев Н.Д. Монеты средневековой Молдавии (Историко-нумизматические очерки). *Stratum plus*. 1999. № 6. С. 202.

³³ Нудельман А.А. Топография кладов и находок единичных монет. Кишинев: Штиинца, 1976. С. 220–221; Пивоваров С.В. Літописний Василів у Середньому Подністров'ї. *Середньовічна Європа: погляд з кінця XX ст.* Чернівці: Золоті литаври. 2000. С. 216–221.

походження не викликає жодних сумнівів. Саме до такого типу знахідок відносяться п'ять молдавських монет з Чорнівського городища.

Знайдені монети виявилися грошовими знаками Молдавського князівства, випущеними в роки господарювання Олександра Доброго (1400 – 1432 рр.). Це перші добре паспортизовані знахідки монет цього господаря на території регіону. Виявлені два подвійних гроші зазнали пошкоджень від вогню. Вони прикипіли аверсами один до одного, і роз'єднати їх поки що не вдалося ні механічним, ні хімічним втручанням. Крім того, їх поверхня дещо обгоріла і не всі зображення та написи добре читаються.

Перший подвійний гріш виготовлений зі срібла, його діаметр становить 22 мм. В центрі монети знаходиться щит із прямим верхнім краєм і овальним низом. Він розділений (розсічений) вертикальною лінією на дві частини. В лівій – зображено три смуги, в правій – шість лілій. Над щитом і частково в його верхній половині зображена голова тура, з боків від нього – розетки. Навколо розміщений напис на латині: ...LDAVIENSI ..., тобто WDMOLDAVIENSIS. Друга монета (субератна) виготовлена із міді і зверху посріблена. Вона має діаметр 21 мм. і ті ж самі зображення реверсу лише без розеток з боків щита. Напис на ній читається також лише частково: ...DAVIEN... Загальна вага обох монет становить 2,45 г. Третя монета збереглася набагато краще. Вона має той же діаметр, що й попередні. Її вага становить 1,5 г. На аверсі монети знаходиться зображення голови тура із розеткою, півмісяцем та зіркою. Навколо розміщений напис: MONEALEXANDRI. Реверс аналогічний попереднім монетам. Добре читається напис: WDMOLDAVIENSIS.

За типологією зображень знайдені подвійні гроші відносяться до монет четвертої емісійної серії, які карбувалися господарем Олександром Добрим у 1415 – 1430 рр. Це найбільш багаточисельна серія монет, що випускалась в період його правління у князівстві³⁴.

Четверта монета представлена срібним грошем. На аверсі монети в центрі знаходиться зображення голови тура. Між його рогами розміщена п'ятикутна зірка, справа від голови – півмісяць, зліва – розетка. Навколо напис: MONEALEXANDRI. На реверсі монети в центрі розташований щит саме такого типу, як і на попередніх монетах, але в його лівому полі розташовано п'ять лілій, а над верхнім краєм – п'ятипелюсткова розетка. Навколо напис: WDMOLDAVIENSIS. Діаметр монети становить 17 мм, вага – 0,65 г.

Цей гріш за особливостями зображень реверсу (розетка над щитом) відносять до третьої емісійної серії монет господаря і датують 1408 р.³⁵ На монетах цієї серії вперше роги тура мають серповидну форму, а не ліровидну, як це було характерно для молдавських монет попередніх випусків. Остання монета виготовлена з міді. Це анепіграфний півгріш діаметром 12,0 мм і вагою 0,4 г. На аверсі монети розміщена голова тура із зіркою між рогами та розеткою

³⁴ Бырня П.П., Русев Н.Д. Монеты средневековой Молдавии (Историко-нумизматические очерки). *Stratum plus*. 1999. № 6. С. 187–188.

³⁵ Тамс само, С. 187.

і півмісяцем з боків. На реверсі монети розташований щит із трьома смугами та п'ятьма ліліями, зверху над ним вміщені розетка, голова тура та півмісяць.

Виявлені на Чорнівському городищі молдавські монети свідчать про наявність і використання грошових одиниць Олександра Доброго на території регіону. Їх спільне знайдення із польськими півгрошами дозволяє реконструювати номінали місцевого грошового ринку. Зокрема, можемо припустити, що польські півгроші Владислава Ягайла за вартістю дорівнювали подвійним грошам. На користь цього свідчать як однакові розміри монет 21 – 22 мм, так і дуже близькі вагові характеристики. Наприклад, середня вага польських півгрошів з городища становить – 1,5 г, подвійних молдавських грошей – 1,31 г. Отже, польському грошу відповідали чотири молдавські гроші, або два подвійних гроші. Не виключено, що знахідка на Чорнівському городищі двох подвійних молдавських грошів, які зберігалися разом, що зумовило їх спаювання, не випадкова. Можливо, ці монети представляли рахунковий польський гріш першої половини XV ст.

Отже, знахідки молдавських монет з Чорнівського городища дозволяють отримати нову важливу інформацію стосовно грошового обігу на землях регіону у першій половині XV ст. та зробити висновки про співвідношення польських і молдавських грошових номіналів у торгово-економічних стосунках місцевого населення.

Література

1. Бырня П. П., Руссев Н. Д. Монеты средневековой Молдавии. (Историко-нумизматические очерки). *Stratum plus*. 1999. №6. С. 176–262.
2. Нудельман А. А. К вопросу о составе денежного обращения в Молдове в XIV – начале XVII вв. (по материалам кладов). *Карпато-Дунайские земли в средние века*. Кишинев: Штиинца, 1974. С. 94–124.
3. Нудельман А. А. Топография кладов и находок единичных монет. Кишинев: Штиинца, 1976.
4. Огуй О. Д. Чернівці та околиці: грошовий обіг та монетні знахідки протягом тисячоліть. Чернівці: Рута, 2007. 144 с.
5. Пивоваров С. В. Нумізматичні пам'ятки середньовіччя на території Північної Буковини. *Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнографії*. Чернівці: Рута, 1996. Вип. 1. С. 194–215.
6. Пивоваров С. В. Літописний Василів у Середньому Подністрів'ї. *Середньовічна Європа: погляд з кінця XX ст.* Чернівці: Золоті литаври. 2000. С. 216–221.
7. Пивоваров С. В. Середньовічні нумізматичні матеріали в археологічних комплексах Буковини. *Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць*. Чернівці: Рута, 2003. Вип. 173–174. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. С. 171–182.